

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ У ЗАКОНОДАВСТВАХ КРАЇН ЄС

Стрімкий розвиток економіки сприяє значному підвищенню ролі і значення діяльності юридичних осіб. Це найбільш капітало-місткі суб'єкти економічного життя, і в процесі діяльності вони досить часто вчиняють різні правопорушення.

Відсутність в українському кримінальному праві інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб не означає, що ця проблема характерна лише для зарубіжного законодавця. Питання про кримінальну відповідальність юридичних осіб виникло у науковій літературі через їх необґрунтовану безкарність за вчинення правопорушень, які становлять велику суспільну небезпеку. На сучасному етапі розвитку права в Україні дискусія щодо визнання юридичної особи суб'єктом злочину триває. Ще не обґрунтовані достатні підстави і механізми вирішення цієї проблеми на законодавчому рівні.

Із 27 держав ЄС у законодавстві майже половини з них передбачено можливість притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності. Прагнення України до вступу в Європейський Союз зобов'язує зважати на це, хоча б з огляду на потребу узгодження власного законодавства з міжнародним, успішного здійснення різних фінансових операцій та розвитку економічних відносин з іншими державами.

Дослідженню питань кримінальної відповідальності юридичних осіб у зарубіжних державах присвятили свої праці Г. І. Агафонов, Б. В. Волженкін, В. К. Гришук, О. О. Дудоров, С. І. Келіна, І. В. Красницький, Н. Є. Крилова, В. Н. Кудрявцев, А. С. Нікіфоров, В. М. Смітенко та ін. Однак, незважаючи на значну кількість публікацій, деякі аспекти залишилися нерозглянуті. Ми вважаємо, що у ситуації, яка склалася, важливо обґрунтувати доцільність закріплення у кримінальному законодавстві України відповідальність юридичних осіб, проаналізувати пов'язані з цим правові наслідки для окремих інститутів кримінального права на основі досвіду та правозастосовної практики зарубіжних держав.

Зазначимо, що в українському законодавстві нема норм, які регламентують кримінальну відповідальність юридичних осіб, а це, на нашу думку, не дає змоги належним чином реалізувати завдання кримінального права. З цього приводу Н. П. Мелешко та Е. Г. Тарло слушно підкреслюють, що без законодавчого закріплення кримінальної відповідальності юридичних осіб у сучасних умовах суспільство не має змоги протистояти підвищенню рівня злочинності, особливо економічної й корупційної [1, с. 204].

Підхід до розв'язання зазначеної проблеми слід визнати дискусійним, оскільки він викликає значну кількість критичних заперечень. Однак не можна необґрунтовано відкидати можливість запровадження такого інституту в кримінальному праві України. До того ж, визнання юридичної особи суб'єктом злочину у багатьох державах (переважно в тих, які не належать до країн третього світу) переконує в тому, що наявність такого виду відповідальності є доцільною для світового правопорядку.

Цієї точки зору дотримуються В. К. Грищук та А. М. Цюра. Вони вважають, що, аналізуючи правову базу стосовно кримінальної відповідальності юридичних осіб в зарубіжних державах та практику її застосування, не можна безапеляційно заперечувати існування такого інституту в теорії вітчизняного кримінального права. Це питання варто досліджувати, вивчаючи при цьому практичну реалізацію в правових системах інших держав [2, с. 49].

Процес введення юридичних осіб у сферу впливу кримінального права досить тривалий. Він активізувався у 70–80-ті рр., а особливо в 90-ті рр. у зв'язку з прийняттям окремими державами нових кримінальних кодексів [3, с. 69].

Так, ст. 5 Кримінального кодексу (далі – КК) Бельгії (в редакції Закону від 4 травня 1999 р.) встановлює, що юридичні особи підлягають кримінальній відповідальності за злочини, вчинені з метою отримання вигоди [4]. Корпоративна відповідальність встановлена за такі діяння: корупція (ст. 504 КК), зловживання службовим становищем (ст. 247.4 КК) і легалізацію доходів отриманих злочинним шляхом (ст. 505 КК). Перелічені статті КК поширюються і на іноземних юридичних осіб, якщо злочин було вчинено їхніми представниками на території Бельгії.

Відповідно до ст. 7 bis КК Бельгії, до юридичної особи можуть застосовуватись такі види покарання: штраф, конфіскація майна, ліквідація компанії, заборона на зайняття основним видом діяльності компанії. У ст. 41 КК Бельгії передбачена можливість заміни тюремного ув'язнення для фізичних осіб на еквівалентні розміри штрафу для юридичних осіб.

Кримінальне покарання, застосоване до юридичної особи за вчинення злочину, не звільняє її від цивільно-правових наслідків цього діяння. Крім того, юридичні особи можуть бути ліквідовані, якщо вони умисно вчинили злочин або свідомо відмовились від законних цілей на користь учинення правопорушення (ст. 35 КК).

Щодо встановлення інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб у Великобританії слід зазначити, що така можливість спочатку виключалася. Однак у середині XIX ст. суди почали в окремих випадках притягати до кримінальної відповідальності корпорації за невиконання обов'язків, покладених законом, а потім за вчинення дій, які завдавали таку шкоду суспільству, що за-

стосування санкцій інших галузей права фактично було неадекватне даній шкоді [5, с. 81].

Загальні положення про кримінальну відповідальність юридичних осіб у Великій Британії містяться у Законі «Про тлумачення» 1978 р. Юридичні особи можуть підлягати кримінальній відповідальності за вчинення корупційних дій, «відмивання коштів» і фінансування тероризму. Відповідальність за корупцію у Великобританії передбачена у трьох кримінальних законах («Про запобігання корупції в публічних органах» 1889 р., «Про запобігання корупції» 1906 та 1916 рр.). Ці закони передбачають відповідальність за активну та пасивну корупцію як у публічному, так і приватному секторі. Суб'єктом корупційних дій можуть бути фізичні і юридичні особи.

Кримінальна відповідальність організації за хабарництво або відмивання грошей залежить від того, чи був умисел у фізичної особи, яка вчинила злочин, частиною наміру і волі самої юридичної особи. Відповідно до законодавства Великобританії права й обов'язки організації визначені правилами, відповідно до яких визначається, чи відповідають дії фізичних осіб юридичній особі. Дії службовців і представників компанії визнаються діями самої організації.

Відповідальність організації не виключає кримінального переслідування винних фізичних осіб. При цьому притягнення до відповідальності юридичної особи можливе навіть тоді, коли фізична особа не була засуджена. За Законом «Про тлумачення» до юридичних осіб застосовуються ті ж види покарання (крім позбавлення волі), що й до фізичних осіб. У випадку хабарництва або відмивання коштів на юридичну особу може бути накладений необмежений штраф (unlimited fine). Згідно із Законом «Про кримінальні процедури» можлива конфіскація незаконно отриманих доходів юридичної особи [6, с. 24].

Законодавство Угорщини під юридичними особами розуміє будь-яку організацію чи її організаційні одиниці, наділені правами індивідуального представлення, яких норми права визнають юридичними особами.

Кримінальна відповідальність юридичних осіб в Угорщині була встановлена Законом «Про заходи, що застосовуються до юридичних осіб у рамках кримінального права» 2001 р. У ст. 2 цього Закону передбачено кримінальну відповідальність юридичних осіб за будь-яке порушення кримінального законодавства, а також за вчинення закінченого злочину, пов'язаного з корупційними діями, за допомогою яких юридична особа отримала фінансову вигоду.

Кримінальна відповідальність застосовується не до всіх юридичних осіб. Винятки становлять: держава Угорщина та зарубіжні держави; установи, які зазначені в Конституції Угорщини; Офіс Національних зборів; Управління Президента Республіки; Управ-

ління Омбудсмена; міжнародні організації; інші органи держави, наділені владою; публічна адміністрація і місцеві органи влади.

Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності, якщо злочин був учинений: 1) одним із її учасників або менеджерів, чи представників, наділених правами управління цією юридичною особою або представляти її інтереси, чи контролюючим членом його правління та/або їх представниками; 2) одним із її учасників чи працівників, коли з боку керівника, наділеного відповідними повноваженнями, здійснюється недостатній контроль; 3) третьою особою за умови, що представники компанії, які надали їй права управління юридичною особою, знали про вчинення протиправних дій (ст. 2 Закону).

Засудження фізичної особи є передумовою кримінальної відповідальності юридичної особи, крім випадків смерті або визнання особи неосудною (ст. 3).

За цим Законом до юридичної особи можуть бути застосовані такі види покарань:

1) ліквідація юридичної особи, крім випадків, коли юридична особа визнана такою, що діє в суспільних інтересах, розвиває діяльність стратегічного значення для народного господарства, виконує завдання, пов'язані з національною безпекою чи інші особливо важливі завдання;

2) обмеження діяльності організації на строк від 1 до 3 років (наприклад, заборона на отримання ліцензій, дозволів; отримання фінансування з центрального або місцевих бюджетів та ін.);

3) штрафи, які максимально прирівнюються до трикратної фінансової вигоди, що отримана чи могла бути отримана у результаті злочинного діяння. Мінімальний розмір штрафу повинен бути не меншим за 2000 євро.

Крім того, ст. 77/б КК Угорщини передбачає можливість конфіскації активів юридичної особи.

Кримінальним законодавством Данії передбачена можливість притягнення організації до кримінальної відповідальності за дії її працівників чи учасників. Відповідно до секції 26 КК Данії кримінальна відповідальність застосовується до будь-якої юридичної особи, включаючи акціонерні компанії, кооперативи, партнерства, асоціації, фонди, муніципалітети і органи державної влади [6].

Кримінальна відповідальність організацій обумовлена проступком, учиненим однією чи кількома фізичними особами, пов'язаними з цією юридичною особою безпосередньо. За кримінальним законодавством цієї держави юридичні особи можуть підлягати кримінальній відповідальності за будь-які злочини, передбачені КК. При цьому кримінальне переслідування фізичних осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, й організації може здійснюватися паралельно.

Єдиний вид покарання, який може бути застосований у Данії до юридичної особи за вчинення суспільно небезпечного діяння, – штраф. Його розмір визначається судом. Секція 51 (3) КК Данії зазначає, що суд призначає розмір штрафу, враховуючи платоспроможність правопорушника і фінансові вигоди, які отримані від злочинної діяльності.

Законодавство Ірландії також містить норми, що регулюють кримінальну відповідальність юридичних осіб. Згідно з Законом «Про тлумачення» 1937 р. кримінальне законодавство, що стосується фізичних осіб, може застосовуватись і до юридичних осіб. Закон «Про компанії» 1990 р. передбачає, що за певних умов юридичні особи підлягають кримінальній відповідальності за злочини (наприклад, у сфері бухгалтерського обліку).

Закон «Про попередження корупції (в редакції 2001 р.) у секції 9 вказує, що юридичні особи є відповідальними за злочини своїх агентів, коли злочини вчинені за згодою або через неналежне виконання своїх обов'язків управляючим, менеджером, секретарем чи іншим службовцем корпорації. Покарання для юридичної особи, яка обвинувачується в корупції чи відмиванні грошей, – штраф. Розмір штрафу не обмежений, він визначається судом у кожному конкретному випадку. Також чинне законодавство Ірландії передбачає можливість конфіскації будь-якого незаконно отриманого підприємством прибутку.

Стаття 121 D КК Мальти встановлює, що юридична особа може підлягати кримінальній відповідальності за дії, вчинені з метою отримання вигоди відповідальною особою, яка діє від імені юридичної особи. Юридичні особи відповідають за незаконне вимагання, активне хабарництво, торгівлю впливом, за злочини у сфері бухгалтерського обліку та відмивання грошей.

Відповідальність юридичної особи застосовується, коли через неналежний контроль вчинено злочин особою, яка займає керівну посаду в юридичному утворенні. Юридична особа може бути піддана кримінальному переслідуванню, навіть якщо фізична особа, яка фактично вчинила злочин, не засуджена або не встановлена взагалі. Кримінальна відповідальність юридичної особи не виключає кримінальної відповідальності фізичної особи, винної у вчиненні злочину.

Покарання, яке може бути застосоване до юридичної особи за вчинення злочину, – штраф у розмірі від 500 до 500 000 лір (приблизно від 1150 до 1 150 000 євро). Крім того, відповідно до ст. 23 В КК Мальти суд зобов'язаний застосовувати як додаткову санкцію конфіскацію незаконно отриманих прибутків чи іншої власності, ціна якої відповідає розміру цих прибутків.

У Голландії ще 1976 р. законодавець запровадив до Кримінального кодексу можливість притягнення до відповідальності юридичних осіб. При цьому законодавець спирався на теорію фікції,

запозичену з цивільного та адміністративного права [8, с. 13]. У ч. 1 ст. 51 КК Голландії зазначено, що правопорушення можуть бути вчинені фізичними та юридичними особами. Якщо правопорушення вчинено юридичною особою, то кримінальній відповідальності підлягають: 1) юридична особа; 2) особа, яка наказала вчинити злочин та контролювала таку незаконну діяльність; 3) спільно юридична і фізична особи [9].

Юридичні особи в Голландії підлягають кримінальній відповідальності за хабарництво і відмивання грошей. Підставою відповідальності є неналежний контроль над фізичною особою, яка обіймає керівну посаду.

Кримінальна відповідальність корпорацій визнається у випадку, коли вони контролюють дії працівників і, таким чином, мають можливість не допустити вчинення протиправного діяння. У результаті кримінальна відповідальність корпорацій прирівнюється до їх соціальної відповідальності [10, с. 21]. При цьому переслідування юридичної особи не виключає переслідування фізичної особи, яка винна у правопорушенні. Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності й у тому випадку, коли фізична особа, яка вчинила злочин, не засуджена або не виявлена.

За загальним правилом кримінальне покарання для юридичної особи – штраф у розмірі 45 000 євро (штраф п'ятої категорії). Відповідно до ст. 23 КК Голландії розмір штрафу може бути збільшений, якщо штраф, визначений законом, не забезпечує належного покарання. Відповідно, за активне хабарництво і відмивання грошей на юридичну особу може бути накладено штраф у розмірі 450 000 євро (штраф шостої категорії). Крім того, КК передбачає, що до юридичної особи можуть бути застосовані арешт на майно і конфіскація.

У Республіці Польща кримінальна відповідальність юридичних осіб і колективних суб'єктів, які не мають статусу юридичної особи, запроваджена Законом «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» від 28 жовтня 2002 р. [11]. Підставою для кримінальної відповідальності юридичної особи (ст. 3 Закону) є неправомірне поведінка фізичної особи, яка: 1) діє від імені або на користь колективного суб'єкта у межах повноважень або обов'язків щодо його представництва, прийняття від його імені рішення чи виконання внутрішнього контролю або при перевищенні делегованих повноважень чи неналежного виконання покладених на фізичну особу обов'язків; 2) діє з перевищенням повноважень чи неналежним чином виконує свої обов'язки особа, зазначена у п. 1 цієї статті; 3) діє в інтересах або від імені колективного суб'єкта за згодою або з відома особи, зазначеної у п. 1 цієї статті; 4) є підприємцем.

Юридична особа притягається до кримінальної відповідальності, якщо дії зазначених вище фізичних осіб принесли чи могли принести колективному суб'єкту користь, навіть немайнову. Відповідальність колективного суб'єкта не виключає адміністративної, цивільної, а також індивідуальної правової відповідальності винного індивіда (ст. 6 Закону). Однак відповідальність організації може бути встановлена лише у випадку, якщо фізична особа була засуджена. Якщо ж фізична особа була виправдана або не встановлена взагалі, юридична особа не може бути притягнута до відповідальності.

У ст. 16 Закону «Про відповідальність колективних суб'єктів» наведено перелік злочинів, за які юридична особа підлягає відповідальності. Так, колективні суб'єкти підлягають кримінальній відповідальності за окремі злочини у сфері господарської діяльності, страхування, обігу облігацій, банківській сфері, за порушення права промислової власності, діяльності торгових спілок, зовнішньоторговельного обігу, в оборонній сфері, грошового обігу та обігу цінних паперів, у службовій діяльності (хабарництво, платна протекція), охорони інформації, достовірності документів, сексуальної свободи і звичаїв, довілля, публічного порядку, конкуренції, інтелектуальної власності, оподаткування, цільового використання коштів та обігу товарів через державний кордон.

Закон «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» передбачає низку покарань, які можуть застосовуватись до колективних суб'єктів. Так, за вчинення злочину на колективний суб'єкт накладається штраф у розмірі до 10% доходу, передбаченого у приписах про податок на дохід юридичних осіб, який отриманий за рік, що передує року прийняття судового рішення. Якщо такий дохід менший від 1 млн злотих, то штраф визначається у розмірі до 10% видатків колективного суб'єкта у році, який передує рокові прийняття судового рішення. У будь-якому з перелічених випадків розмір штрафу не може бути менший за 5 тис. злотих (ст. 7 Закону).

Крім штрафу, відповідно до ст. 9 Закону «Про відповідальність колективних суб'єктів за дії, заборонені під загрозою покарання» до юридичної особи можуть бути застосовані такі покарання: заборона рекламування здійснюваної діяльності, виробів, які виробляє або реалізує юридична особа, послуг; заборона користуватися дотаціями, субвенціями або іншими формами фінансової допомоги з публічних джерел; заборона користуватися допомогою міжнародних організацій, членом яких є Республіка Польща; заборона отримання публічних замовлень; заборона здійснення певного виду основної чи додаткової діяльності; опублікування вироку.

У Словенії відповідно до Закону «Про відповідальність юридичних осіб за злочинні дії» 1999 р. юридичні особи підлягають кримінальній відповідальності, якщо проступок був учинений фізич-

ною особою від імені юридичної особи і на її користь. Відповідальність організацій настає за винесення керівним органом незаконного рішення, наказу чи його підтримку; спонукання чи сприяння злочинцю з боку органів управління; неналежний контроль керівництва над законністю дій службовців компанії. За КК Словенії юридична особа підлягає кримінальній відповідальності також за активне хабарництво, торгівлю впливом і за відмивання грошей. Цей Закон застосовується у випадках, коли злочин учинено будь-яким службовцем, який діяв від імені і на користь юридичної особи. Закон не застосовується до органів державної влади та місцевого самоуправління. Всі інші юридичні особи, в тому числі державні компанії і політичні партії, також можуть підлягати кримінальній відповідальності. У ст. 5 Закону передбачено, що організація підлягає відповідальності й у тих випадках, коли конкретна фізична особа, винна у вчиненні злочину, не була засуджена.

У ст.ст. 13–25 Закону викладено санкції за активне хабарництво, відмивання грошей та торгівлю впливом: штраф від 2100 до 630 000 євро; конфіскація майна; ліквідація юридичної особи. У ст. 21 Закону, крім того, введено два додаткових обмеження для організацій: 1) заборона діяльності шляхом анулювання ліцензій, дозволів чи концесій, наданих державними органами; 2) заборона у наданні ліцензій, використання концесій.

У главі 9 КК Фінляндії 1995 р. йдеться про кримінальну відповідальність юридичних осіб. Відповідні зміни у фінське законодавство вносилися упродовж 2001–2003 рр. Юридична особа підлягає кримінальній відповідальності, якщо фізична особа, яка, обіймаючи посаду в органі управління компанії чи керуючи підприємством, учинила злочин, сприяла вчиненню злочину чи не здійснила необхідних дій для недопущення протиправного діяння, яке вона могла б не допустити при здійсненні наданих їй владних повноважень.

Юридична особа визначається відповідальною, якщо неможливо встановити чи визнати винною фізичну особу. Якщо фізична особа, яка вчинила злочин, не може бути засудженою у зв'язку із закінченням строків давності притягнення до кримінальної відповідальності, то юридична особа не може підлягати кримінальній відповідальності.

Юридичні особи притягуються до кримінальної відповідальності за корупцію і відмивання грошей. Торгівля впливом (*trading in influence*) фінським законодавством не криміналізована. Вид покарання, який може бути застосовано до юридичної особи за вчинення злочину – тільки штраф у розмірі від 850 до 850 000 євро.

Відповідно до ст. 121-2 КК Франції будь-яка приватна чи державна юридична особа, яка не є державою (міжнародні міжурядові організації прирівнюються до держави), – незалежно від того, чи є вона комерційною, зареєстрована у Франції чи закордоном, –

підлягає кримінальній відповідальності за активний підкуп, торгівля впливом та відмивання грошей.

Не належать до необхідних умов кримінальної відповідальності юридичної особи отримання нею вигоди від учинення правопорушення та встановлення конкретної фізичної особи, винної у вчиненні злочину. Юридичні особи підлягають кримінальній відповідальності за правопорушення, вчинені від їх імені органами або приватними особами, які є їх представниками. Відповідальність юридичної особи також не виключає відповідальність фізичної особи.

Таким чином, як відзначає Н. Є. Крилова, відповідно до французького законодавства кримінальна відповідальність юридичних осіб є додатковою (лише за притягнення до відповідальності фізичної особи, а не замість неї), що обумовлено вчиненням злочину на користь юридичної особи, її керівником або представником і лише у випадках, прямо передбачених кримінальним законом [12, с. 53].

Французький кримінальний кодекс установлює відповідальність юридичних осіб за досить широкий спектр злочинів. Серед них: злочини проти людства (геноцид); ненавмисне посягання на життя чи здоров'я людини; незаконний обіг наркотиків; проведення експериментів над людьми; посягання на приватне життя; крадіжка; шантаж; шахрайство; зловживання довірою; тероризм; давання хабара; торгівля впливом; підробка документів, грошей, цінних паперів тощо. КК Франції передбачає відповідальність юридичних осіб за замах на злочин, а також за співучасть у вчиненні злочину.

Юридична особа, визнана винною у вчиненні активного підкупу або торгівлі впливом, підлягає штрафу (ст. 131–38 КК) і конфіскації майна (ст. 131–21 КК). Крім того, до неї можуть бути застосовані такі види покарань (ст. 131–37, ст. 131–39): ліквідація юридичної особи; остаточна заборона або заборона на строк до 5 років здійснювати основний або додаткові види діяльності; здійснення на строк до 5 років судового нагляду за діяльністю підприємства; остаточне або на строк до 5 років закриття всіх закладів або кількох закладів підприємства, які використовувалися для вчинення злочину; заборона остаточна або на строк до 5 років укладення правочинів із державними організаціями, видавання чеків; конфіскація предмета, який використовувався або призначався для вчинення злочину; публічне оприлюднення інформації про прийняту судову постанову щодо юридичної особи.

Юридичній особі, яка була ліквідована до пред'явлення обвинувачення, не може бути винесений вирок. Також не підлягають покаранню юридичні особи, які ліквідовані після пред'явлення обвинувачення.

За шведським законодавством лише фізичні особи можуть бути суб'єктами злочину. Однак КК Швеції передбачає систему сан-

кцій, які можуть бути застосовані до юридичної особи [13]. Якщо злочин був учинений через грубе ігнорування обов'язків або якщо юридична особа не вжила заходів щодо запобігання злочину, то компанію можна покарати «корпоративним» штрафом (секція 7 гл. 36 КК Швеції). При цьому ідентифікування винної фізичної особи не є обов'язковою умовою накладення покарання на юридичну особу. Не підлягає відповідальності юридична особа, якщо злочин був скерований безпосередньо на неї.

До юридичної особи може бути застосовано єдиний вид покарання – корпоративний штраф у розмірі від 1100 до 330 000 євро.

Подібна ситуація з кримінальною відповідальністю юридичних осіб склалася в Іспанії. Кримінальне законодавство цієї держави хоч загалом і не визнає такого виду відповідальності, однак у ст. 194 КК Іспанії передбачена можливість постійного або тимчасового закриття установ чи окремих приміщень, призначених або не призначених для публічного відвідування, якщо вони використовувалися для вчинення злочинів, пов'язаних із проституцією.

Кримінальний кодекс Естонії 2002 р. передбачає корпоративну кримінальну відповідальність [14]. Юридична особа може підлягати такій відповідальності за незаконні дії, вчинені одним із її органів чи посадовою особою, якщо злочин був учинений в інтересах юридичної особи (секція 14 КК). Корпоративна відповідальність застосовується за вчинення дій передбачених секціями 293–298 КК Естонії (різні прояви корупції і відмивання грошей).

Кримінальна відповідальність організацій не застосовується до державних чи муніципальних органів.

В естонському законодавстві не встановлено умови обов'язкового засудження винної фізичної особи. Притягнення юридичної особи до кримінальної відповідальності не звільняє фізичну особу від покарання.

До юридичних осіб як покарання застосовується штраф у розмірі від 3200 до 16 000 000 євро. У випадках засудження за корупцію здійснюється обов'язкова ліквідація юридичної особи. При засудженні за відмивання грошей ліквідація здійснюється, якщо злочин вчинено повторно (секція 394 КК). Організації також може бути заборонено займатися певними видами діяльності (секція 94 КК).

У деяких зарубіжних державах встановлена так звана квазі-кримінальна відповідальність юридичних осіб. Зокрема, такий вид відповідальності встановлено у Німеччині і Швеції. Із 1990 р. такий вид відповідальності введено в Італії за порушення законодавства про свободу конкуренції [15, с. 66].

Запровадження інституту кримінальної відповідальності юридичних осіб до кримінального законодавства держав, які мають багатовікові традиції, що спирались на відповідальність виключно фізичних осіб, безсумнівно, викликало значну кількість критичних

зауважень. Доцільність визнання юридичної особи суб'єктом злочину в юридичній науці досі є дискусійним питанням. У законодавчій практиці його розв'язання залежить від великої кількості чинників, серед яких потреба розробити модель кримінальної відповідальності юридичних осіб, конструкцію вини колективного суб'єкта, нові види покарань, а також пристосування процесуальних приписів до характеру юридичної особи.

Інститут кримінальної відповідальності юридичних осіб у державах ЄС формувався протягом значного проміжку часу, що дозволило виробити умови настання такої відповідальності і розробити систему спеціальних покарань. Вивчення цього досвіду є корисним і доцільним для реалізації євроінтеграційного напрямку розвитку України.

Список літератури: 1. Малешко Н. П., Тарло Е. Г. Уголовно-правовые системы России и зарубежных стран (криминологические проблемы сравнительного правоведения, теории, законодательная и правоприменительная практика). – М.: Юрлитинформ, 2003. – 304 с. – Библиогр.: С. 288–295. 2. Гришук В., Цюра А. Глобалізація і проблеми кримінальної відповідальності юридичної особи // Вісник Львів. ун-ту імені Івана Франка. – Львів, 2002. – № 7. – С. 49–58. 3. Крылова Н.Е. Уголовная ответственность юридических лиц во Франции: предпосылки возникновения и основные черты // Вестник Московского ун-та. – М., 1998. – Сер. 11. – № 3. – С. 69–80. 4. Див.: Уголовный кодекс Бельгии / Пер. с фр. Г. И. Мачковского; Науч. ред. и предисл. Н.И. Мащнева. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2004. – 560 с. 5. Гришук В. К. Питання кримінальної відповідальності юридичних осіб в Англії, США, Франції та Республіці Польща // Вісник Академії адвокатури України. – К., 2007. – Вип. 10. – С. 79–88. 6. Бирюков П. Н. Уголовная ответственность юридических лиц за преступления в сфере экономики (опыт иностранных государств). – М.: Юрлитинформ, 2008. – 136 с. – Библиогр. в подстроч. примеч. 7. Див.: Уголовный кодекс Дании / Пер. с дат. и англ. С. С. Беляева, А. Н. Рычевой; Под науч. ред. С. С. Беляева. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 230 с. 8. Adam Kasprzyk. Odpowiedzialność karna podmiotów zbiorowych // Praca magisterska napisana na seminarium Prawa karnego / Katolicki Uniwersytet Lubelski. – Lublin, 2005. – 69 s. – Bibliogr.: – S. 66–69. 9. Див.: Уголовный кодекс Голландии / Науч. ред. Б. В. Волженкин. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 510 с. 10. Волженкин Б.В. Уголовная ответственность юридических лиц: Серия «Современные стандарты в уголовном праве и уголовном процессе» // Санкт-Петербургский юрид. ин-т Генеральной прокуратуры РФ. – СПб., 1998. – 40 с. – Библиогр. в подстроч. примеч. 11. Див.: Komentarz do ustawy o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary / Redakcja prof. dr hab. Marian Filar – Torun: Wydawnictwo Dom organizatora., 2003. – 230 s. 12. Крылова Н. Е. Основные черты нового Уголовного кодекса Франции. – М.: Спарк, 1996. – 124 с. – Библиогр. – С. 121–124. 13. Див.: Уголовный кодекс Швеции / Науч. ред. Н. Ф. Кузнецова, С. С. Беляева; Пер. со швед. С. С. Беляева. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 320 с. 14. Див.: Уголовный кодекс Эстонской Республики / Пер., науч. ред. В.В. Запелалова. – СПб.: Юридический центр Пресс, 2001. – 262 с. 15. Вереша Р. В. Юридична особа як суб'єкт злочину за кримінальним законодавством зарубіжних держав // «Актуальні проблеми удосконалення кримінального законодавства України»: Тези доп. міжвідом. наук.-практ. конф. (Київ, 25 травня 2007 р.) / Ред. кол.: Є. М. Моїсєєв, О. М. Джука, О. М. Костенко та ін. – К.: Вид-во Київського нац. ун-ту внутр. справ, 2007. – 200 с.

Надійшла до редколегії 15.10.08